

ИМАМО ЛИ МИ ОГЛЕДАЛО?

Борислав Станић, *Рује*, Матица српска, Нови Сад 2012

Наша савремена поезија често подсјети на наше путеве – пуна је рупа. Ако изузмемо онај квалитетнији дио, по коме је уживање возити се, остаје макадам од кога вам често може бити мука. *Рује* Борислава Станића, премда прилично дубоке, не иритирају желуце, али по њима није кадар свако да вози. Овај пјеснички првијенац подјељен у три циклуса („Дуплирање”, „Приказа” и „Оно што остаје”) открива херметичног пјесника, лапидарног стила, који попут великог броја савремених поета занемарује форму. Његова сажетост подсјећа на ону коју срећемо код Попе, али то није једина карактеристика која га приближава овом пјеснику. Најављивање које уз јаку везу међу пјесмама Попину поезију чини јединственим пјесничким системом постоји и код Станића – пјесма „Гарсоњера” из првог циклусу најављује поему „Ба(ј)ка моја” смјештену у наредни, а слику баке која плете чарапе за вене срећемо и у „Плетисанки”. Овај наслов експлицитно упућује на пјесму „Међу јавом и мед сном” чије су везе са митом о Пенелопином плетењу и игра ријечи у којој плетисанка означава ону која плете снове добро познате. С обзиром на то да је Лазина плетиља млада, а Станићева стара, није тешко закључити да је ова пјесма деструкција Костићеве, а преко ње и самог мита. Довођење плетисанке у везу са старим сугерише да су начин на који се пјевало у романтизму и такво подражавање мита застарјели. Станић се окреће реалним предметима удаљавајући се од трансценденталног – више се не плету снови него чарапе, а будући да су намјењене за вене, умјесто за ноге, одају слику тијела у нездравом стању. Деструкцији иде у прилог и метафора „предивне плаже јужних оточја” која, будући да означава пијесак у бубрегу, има иронично нову конотацију у односу на старије епохе.

Основна карактеристика Станићеве збирке је гротеска која се манифестује кроз ружно и наказно, а понегдје, када је прожета иронијом, изазива смијех. Док је ружно код Бодлера естетска категорија, код Тадића и етичка (јер у његовој поезији оно је истовремено и зло и демонско), у *Рујама* Борислава Станића ружно настаје као производ дјеловања зла у свијету при чему зло не долази из пакла, већ се одомаћило међу људима који га због свог незнања не могу препознати. Гротескно претрпавање храном која истовремено уништава онога који је уноси у себе честа је слика ове збирке и представља доминацију трбуха над мозгом или тјелесног над духовним и интелектуалним, а тијело је искључиво у нездравом стању или чак у стању распадања. Једна од репрезентативнијих пјесам са овом тематиком је „Аутопортрет са парадентозом” у којој лирски субјект не престаје са страсним жвакањем гумастог

хљеба без обзира на то што му од истог испадају зуби и даве га у душнику. Гомилање хране која уништава своје конзументе среће се и код Симовића на нешто метафоричнији начин, што се види из примјера „Гозбе“: „Поједене звери једу нас изнутра“. Трбух који се појављује у Станићевим пјесмама, увијек далеко већи од нормалног, служи да још више истакне неприкосновену доминацију тјелесног, а због своје величине и неприродног. Гротеска која изазива смијех може се видјети у поеми „Ба(ј)ка моја“ у којој унук и бака заједно пију пиво и подригују, а притом су и сличног здравственог стања. Још једна важна особина Станићеве поезике је чест иронијски однос између наслова и садржаја пјесме што показује примјер „Анемије“ у којој наказни лирски субјект који „ни бубулицу на носу не може истиснути“ себе назива „промашеним крвником“.

Књижевност је увијек имала своје тврдице и расипнике, од ренесансе до модерног доба, али су се они много чешће сретали у прози него у поезији. Мотив трговине представља нову тему у пјесништву и због тога је изузетно интересантан и важан за збирку, а уско је повезан са једним од озбиљнијих проблема данашњице – потрошачким друштвом. Он је најбоље приказан у пјесми „Обичан дан“: „Стара сам чирашица, / лица боје вегете. / На тржници препродајем / кљасте голубове / градске (оне / што не могу / да ми бјеже)“. Ако је голуб кљаст лишен је своје суштине и свако га лако може ухватити. У пјесми је такав голуб роба и метафора за робу, па се с правом можемо питати шта ми то уопште купујемо, зашто купујемо, какав је квалитет те робе и какви су морални ставови њених произвођача? Птице као симболи одавно су нашле своје мјесто у поезији – код Бодлера то је албатрос, а код Попе то је патка. У оба случаја оне имају простор у коме се осјећају добро (небо и вода), али и простор у коме су беспомоћне и смијешне (палуба и копно), док је Станићев голуб заробљен на тезги без могућности да полети те простор у којем би био срећан остаје недостижан. Позиција птице спала је на мртву тачку из које се не могу повући хоризонтале и вертикале спаса. Да ли то значи да је у савременом друштву позиција пјесника/човјека, као и самог стварања/живота, доведена у питање, односно, да ли су данас људи на тезги? Кљастост голуба као симбола мира и љубави само је показатељ стања у каквом се налази данашњи свијет.

Природа, феномен којем су се романтичари дивили, у модерној књижевности наилази на пријетњу коју представља град. Ова тематика опсиједа и Црњанског, али за њега природа је и даље идеал коме се тежи. У поезији Ивана В. Лалића постоји жеља да се природа и град помире, код Тадића су сукобљени, код Попе се јавља минијатура природе у односу на романтичарску, а у *Рујама* Борислава Станића град је потпуно уништио простор природе. Пространа поља, шуме и високе планине овде су збијене у саксију, стале у једну икебану, што упућује да је и

природа постала izvještachena и пластична. Урбанистички однос према истој који је чини све загађенијом остављајући јој све мање простора најбоље се види у „Неформалном дружењу”, гдје је почупано дрвее посађено у саксије и пођубрено пепелом из термоелектрана. У истој пјесми сусрећемо се са необичним понашањем лирског субјекта који са терасе на терасу прескаче помоћу лијана. Иронично поистовјећивање савременог човјека и Тарзана дефинише град као урбану џунглу чији становник посједује само негативне особине младића одраслог с мајмунима. Неколико наведених примјера показује да у овим пјесмама лирски субјект угрожава у истој мјери колико је угрожен, ништа више од свијета у којем живи колико и од себе сама, јер је дио који не одудара већ се уклапа у тај свијет.

Проблем егзистенције, једна од опсесија модерних стваралаца, овде је повезан са робовласништвом како би истакао потлачен положај не само појединца већ и друштва. Ако је човјек данас роб онда је нужно поставити питање коме или чему робује? Збирка нуди више одговора, а то најбоље показују пјесме „Свако носи свој крст” и „Трке паса”. У првој слика циганчића који подупиру туђу мјешину подсећа на слику робова који носе господара што идеално показује иронију између наслова и садржаја пјесме јер ако свако носи свој крст дебели би требао сам да носи свој стомак. У пјесми „Трке паса” човјек је метафорично приказан као пас који свом господару доноси огроман новац. Исто важи и за многе раднике који раде за приватнике из чега слиједи логично питање – да ли нас приватизација чини робовима?

Свијет који живи у *Руйама* није наказан само у физичком смислу већ је и ментално пољуљан. „Зоологија за почетнике” снажном метафором „крвоногих рода” и „малих богаља у пеленама који сањају ваздушну пушку” показује поремећен однос родитеља и дјецe јер дјецa, свјесна да су за њихове недостатке криви родитељи касније не подносе исте. Слика мртвих кртица које леже по плочницима јер су се прејеле „хидриране хране за љубимце” из пјесме „Савршен дан за шетњу” показује колико људи својим незнањем могу наудити себи драгимa. Ако су кртице мртве због хране онда ми трујемо наше љубимце, а они су нешто о чему треба да бринемо. Да ли је такав поступак производ зла (јер човјек је у том случају дословно чудовиште), или незнања, или се, пак, између та два може повући знак једнакости?

Станићева збирка успјева да се уклопи у хоризонт традиције дајући неисцрпним мотивима ново значење, а притом уведоћи нове, својствене само пјесниковом времену као одраз свијета који га окружује.

Марко ТОШОВИЋ